

УДК 378.001.76

Юлія О. Русіна

Київський національний університет технологій та дизайну
СТРАТЕГІЯ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто сучасні проблеми реформування національної системи вищої освіти в контексті глобалізаційних процесів. Висвітлені основні принципи, завдання та механізми Стратегії реформування, а також визначено етапи реформування системи вищої освіти в Україні. В процесі дослідження було використано системний підхід.

***Ключові слова:** система вищої освіти, Стратегія реформування, принципи, завдання механізми та етапи реформування системи вищої освіти.*

Юлия А. Русина

Киевский национальный университет технологий и дизайна
**СТРАТЕГИЯ РЕФОРМИРОВАНИЯ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ
В УКРАИНЕ**

В статье рассмотрены современные проблемы реформирования национальной системы высшего образования в контексте глобализационных процессов. Освещены основные принципы, задания и механизмы Стратегии реформирования, также определены этапы реформирования системы высшего образования в Украине. В процессе исследования был использован системный подход.

***Ключевые слова:** система высшего образования, стратегия реформирования, принципы, задания, механизмы и этапы реформирования системы высшего образования.*

Yuliia A. Rusina

Kiev National University of Technology and Design
**STRATEGY FOR REFORMING HIGHER EDUCATION
IN UKRAINE**

The modern problems of reformation of the national system of higher education in the context of processes are considered in the article. Basic principles, tasks and mechanisms of Strategy of reformation, are lighted up, the stages of reformation of the system of higher education are also certain in Ukraine. In the process of research a system hike was used.

***Keywords:** system of higher education, Strategy of reformation, principles, tasks, mechanisms and stages of reformation of the system of higher education.*

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Людський розвиток та динамічний прогрес сучасного суспільства фундаментально пов'язані з доступністю та, як наслідок, отриманням вищої освіти кожною людиною. Вища освіта є залогом та гарантом

розвитку інтелектуального, культурного, виробничого потенціалу свідомого громадянського суспільства. Крім того, саме інтелектуалізація економічних процесів впливає на зростання значення вищої освіти у ефективному розвитку економіки.

Система сучасної освіти повинна бути адаптована до постійних змін, які відбуваються на ринку праці; готувати конкурентоспроможних фахівців, які за своїми кваліфікаційними показниками відповідатимуть змінам і вимогам соціального, економічного, політичного розвитку суспільства.

Процес формування сучасної системи вищої освіти спрямований на інноваційний розвиток, що відповідно впливає на наступне: система вищої освіти має надавати не лише знання та практичний досвід, але й стимулювати здатність людини до використання на практиці набутих навичок і знань, появу нових ідей, наукових методів та методик, розвиток наукового потенціалу особистості, творчих ініціатив та адаптивність до динамічних змін на світових ринках праці. «До того ж розвиток вищої освіти України, її модернізація та системне оновлення є необхідною умовою для формування інноваційної економіки, забезпечення прискореного економічного зростання та соціально-економічного розвитку країни. У зв'язку з цим питання модернізації системи вищої освіти України, у тому числі на основі оптимізації мережі вищих навчальних закладів, з урахуванням регіональних особливостей, удосконалення змісту та технологій викладання освітніх програм, забезпечення їх адаптації до змін у соціально-економічному середовищі мають знаходитися серед основних пріоритетів державної економічної політики України» [1, с.11].

Система вищої освіти в Україні за останні роки зазнала певних змін: перехід до Болонської системи освіти, прийняття Закону України від 1 липня 2014 року «Про вищу освіту», але пріоритетним завданням все ще залишається поступове реформування вітчизняної вищої освіти та приведення її до міжнародних освітніх стандартів.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Варіанти вирішення даної проблеми розглядаються в працях багатьох вітчизняних науковців, серед яких: Грищенко І.М. [2], Журавський В.С. [3], Кремень В. Г.[4], Ніколаєнко С.М.[5], Згуровський М. З.[6], Другов О.[7] та ін. В більшості наукових досліджень аналізуються проблеми реформування системи вищої освіти в Україні.

Необхідним є узагальнення теоретико-методичних підходів та практичного досвіду модернізації вищої освіти в Україні, в тому числі, в умовах економічної нестабільності, що дозволить визначити стратегічні орієнтири для подальшого реформування та вдосконалення.

Метою статті є розробка пропозицій та обґрунтування рекомендацій щодо стратегічного реформування системи вищої освіти в Україні.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Вагомими проблемами, що стримують розвиток вищої освіти в Україні, можна вважати наступні [6,7,8,]:

- 1) Невизнання дипломів більшості українських ВНЗ у світі.
- 2) Достатньо поверхневі зв'язки між системою вищої освіти та науковою сферою.
- 3) Неефективна і слабка матеріально-технічна база ВНЗ.
- 4) Недостатнє визнання рівня «бакалавр» як кваліфікаційного рівня та його незатребуваність сучасними вимогами ринку праці.
- 5) Тенденціозність у погіршенні якості надання освітніх послуг. Низький рівень якості освіти в українських ВНЗ у порівнянні зі світовим рівнем.
- 6) Низький культурний рівень студентів, їх невисока зацікавленість в отриманні якісної освіти.
- 7) Відсутність реального студентського самоуправління.
- 8) Слабкий зв'язок між якістю викладання, авторитетом викладачів і розміром зарплат.
- 9) Невідповідність викладання вимогам ринку праці та невідповідність структури освіти потребам ринку праці. Низький рівень професіоналізму викладачів.

Відповідно до зазначених вище проблем, «одним з пріоритетних напрямів модернізації та реформування національної системи вищої освіти України має бути реформування її економічних засад, спрямоване на оптимізацію використання коштів та створення прозорих фінансово-економічних механізмів цільового накопичення та адресного використання коштів, необхідних для реалізації в повному обсязі конституційних прав громадян на вищу освіту» [8].

Так, за Стратегією реформування вищої освіти в Україні до 2020 року, основною метою реформування є «створення привабливої та конкурентоспроможної національної системи вищої освіти України, інтегрованої у Європейський простір вищої освіти та Європейський дослідницький простір» [8]. Основні завдання, принципи та механізми реформування системи вищої освіти в Україні можна побачити на рис.1.

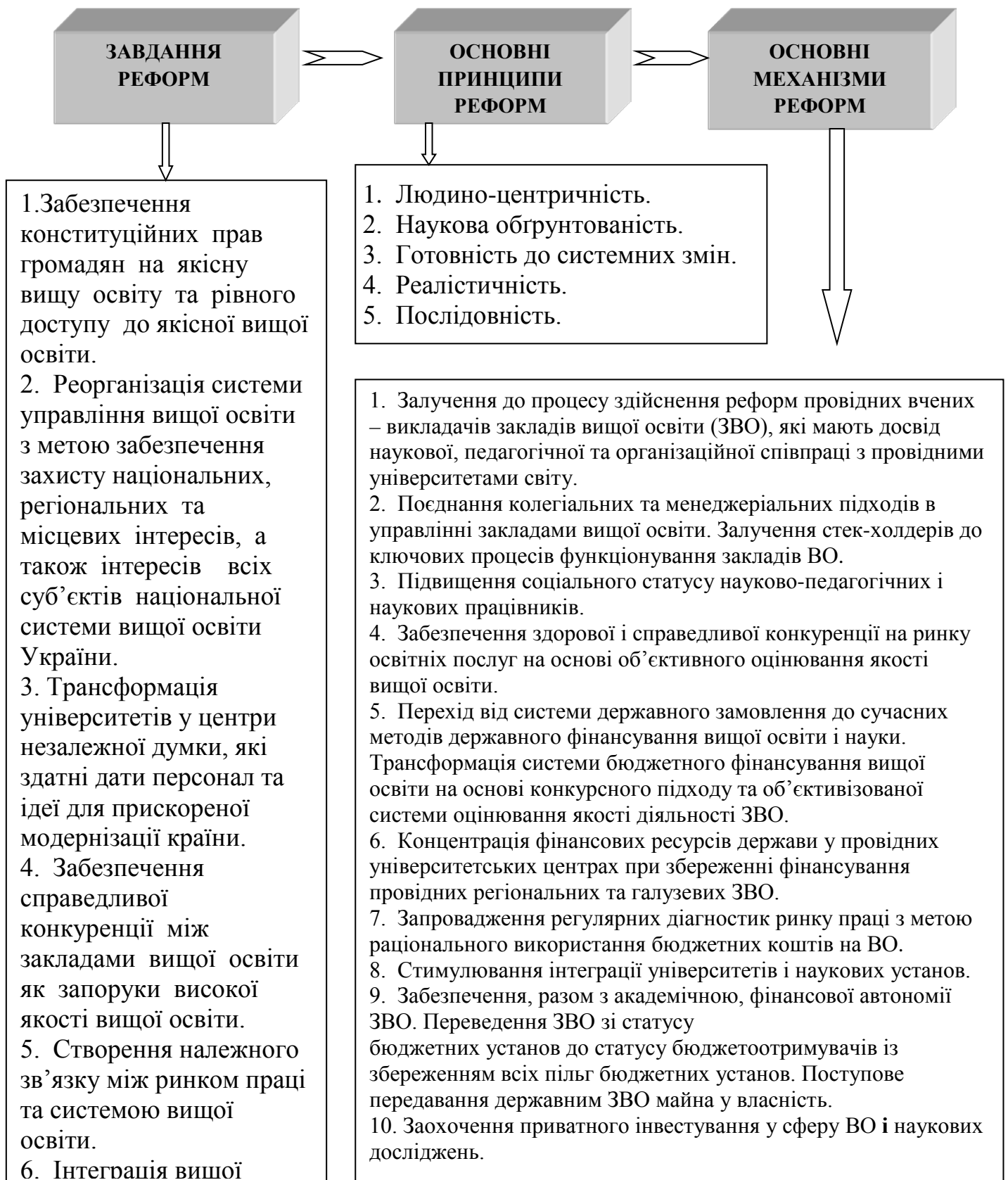

Рис.1. Основні завдання, принципи та механізми реформування системи вищої освіти в Україні (складено автором на основі джерела [8])

Прийняття Закону України «Про вищу освіту» є правовою основою для реалізації стратегічного реформування національної системи вищої освіти. Основними принципами, за якими має здійснюватися реформування, і які закладені в Законі є [9]:

- 1) сприяння сталому розвитку суспільства шляхом підготовки конкурентоспроможного людського капіталу та створення умов для освіти протягом життя;
- 2) доступності вищої освіти.

Реалізація стратегічного реформування національної системи вищої освіти має відбуватися за такими етапами [8, 9]:

1. Реалізація права на доступ до вищої освіти. Правовим підґрунтям цього етапу є Закон України «Про вищу освіту». Основними діями на цьому етапі реформування є: розробка та впровадження практичної методології оптимізації ВНЗ критеріїв конкурсного відбору абітурієнтів на основі аналізу прогностичної валідності критеріїв конкурсного відбору; моніторинг реалізації права на рівний доступ до вищої освіти дітей з різним соціальним походженням та умовами середньої освіти; запровадження заходів щодо полегшення доступу до вищої освіти соціально вразливим категоріям населення; ефективність технологій ЗНО для забезпечення його стабільно високої якості; участь України у міжнародних дослідницьких і моніторингових проектах; підготовка до запровадження взаємного визнання кваліфікацій щодо доступу до вищої освіти з 3-5 країнами-сусідами України. Дослідження, розробка методик, підготовка змін до законів України; запровадження взаємного визнання кваліфікацій для доступу до вищої освіти з країнами-сусідами України.

2. Створення ефективної системи забезпечення якості освіти. Даний етап реформування передбачає створення системи забезпечення та постійного поліпшення якості вищої освіти, яка відповідає рекомендаціям і стандартам ЄПВО, враховує кращі світові практики та виступає головною технологією досягнення відповідності освітньої системи вимогам і потребам суспільства та особистості. На цьому етапі передбачаються такі заходи, як: переорієнтація системи ліцензування та акредитації з функції одного з головних інструментів державного управління галуззю на базову технологію стимулювання підвищення якості вищої освіти; розробка методичної бази та надання практичної допомоги закладам вищої освіти у створенні систем внутрішнього забезпечення якості; створення передумов для розвитку та акредитації незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти; розробка стандартів вищої освіти за активної участі стейкхолдерів; розвиток чесної конкуренції у сфері вищої освіти шляхом встановлення зрозумілих, стабільних та справедливих «правил гри»; тощо.

3. Інтеграція вищої освіти та науки. На даному етапі реформування системи вищої освіти України передбачена така послідовність заходів:

забезпечення та розвиток дослідницької інфраструктури ВНЗ; модернізація змісту вищої освіти на базі вітчизняних та зарубіжних досліджень; реалізація структурованих докторських програм відповідно до кращих вітчизняних і європейських практик; розробка механізмів оцінювання якості досліджень та їх зв'язку з механізмами орієнтованого на результат фінансування досліджень; забезпечення умов для ефективної реалізації зв'язку «вища освіта – дослідження – інновації».

4. Забезпечення автономії ВНЗ. Основними кроками даного етапу реформування є: розробка типових положень при проведенні відборів керівників; дотримання Закону в питаннях ліцензування і акредитації; розширення міжнародного співробітництва, надання можливості проходження акредитації в міжнародних установах; інформаційно-роз'яснювальна діяльність, правові консультації і правова допомога ВНЗ для реалізації і захисту автономних прав з академічних та організаційних питань; навчання викладачів і здобувачів вищої освіти ВНЗ щодо їх прав в управлінні ВНЗ; тощо.

5. Фінансування вищої освіти. Метою реформи системи фінансування вищої освіти України є підвищення ефективності державних витрат на вищу освіту без суттєвого збільшення їх частки в консолідованому бюджеті держави з метою забезпечення потреб суспільства та економіки у фахівцях з вищою освітою і гарантованого надання особам, здатним здобувати вищу освіту, якісної освіти. Основними моментами на цьому етапі є: розробка нормативно-правових актів для модернізації порядку розподілу державного замовлення на вищу освіту; дослідження стану і потреб українського ринку праці; розробка порядку фінансування вищої освіти відповідно до норм нового Закону «Про вищу освіту»; тощо.

6. Удосконалення структури системи вищої освіти. Проблеми, що мають бути вирішені на цьому етапі: міжнародна порівнюваність і зрозумілість освітніх програм і кваліфікацій; долучення до міжнародних статистичних освітніх баз даних; оптимізація мережі ВНЗ.

7. Модернізація та професіоналізація управління вищою освітою. Сутність даного етапу реформування проявляється в наступному – розробка критеріїв та кваліфікаційних характеристик для управлінців ВНЗ, за якими вони обиратимуться до складу керівництва ВНЗ. Забезпечення дієвої імплементації засад сучасного професійного управління у вищій освіті, зокрема через політику МОНУ і залучення зовнішніх стейкхолдерів.

8. Інтеграція у світовий освітній і науковий простір. Суттю інтеграції є реальне входження національної системи вищої освіти в світовий освітній і науковий простір шляхом її інтернаціоналізації, досягнення належного рівня відкритості та прозорості інституціонального вдосконалення. Стимулювання міжнародного співробітництва та участь у міжнародних дослідженнях якості освіти, міжнародних рейтингах тощо. Інституціоналізація результатів міжнародних освітніх і дослідницьких проектів.

9. Професійний розвиток викладачів ВНЗ. Даний етап передбачає досягнення якісно нового стану рівня академічного персоналу української вищої школи за рахунок таких факторів, як: участь у наукових дослідженнях; навчання здобувачів вищої освіти сучасним науковим знанням з використанням новітніх навчально-інформаційних технологій; здатність до співпраці із здобувачами вищої освіти; знання іноземних мов та орієнтація на академічну мобільність; тощо.

10. Вища освіта як фактор підвищення конкурентоздатності вітчизняної економіки. Для забезпечення конкурентоздатності економіки, необхідно забезпечення підготовки кваліфікованих спеціалістів для ринку праці; перехід від сучасної економічної моделі України на економічну модель, що базується на знаннях; забезпечення інноваційності розвитку системи освіти і економіки; збільшення практичних навичок у випускників.

З огляду на етапи Стратегії реформування системи вищої освіти в Україні, можна зазначити наступне – основними проблемами та ризиками, що можуть виникнути, за умови реалізації розробленої Стратегії, є такі: власне, невиконання або зрив реалізації реформ; автономність ВНЗ хоч і визначена в Законі «Про вищу освіту», але певні обмеження автономних прав ВНЗ щодо вибору алгоритмів конкурсного відбору здобувачів вищої освіти присутні; якість вищої освіти в Україні впродовж 5-10 років не досягне рівня провідних університетських систем світу і, відповідно, не зможе ефективно конкурувати на світовому ринку освітніх послуг; відсутність політичної волі до впровадження ідеології демократизації та автономізації вищої школи, яка закладена в Законі України «Про вищу освіту»; відсутність довгострокового прогнозування соціально-економічної та науково-технічної діяльності в Україні; бюджетні обмеження; брак фінансової автономії ВНЗ; невисокий обсяг залучення приватних інвестицій у дослідницьку діяльність ВНЗ; застаріла інформаційно-комунікаційна та дослідницька інфраструктура тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. «Сучасні тенденції розвитку вищої освіти в Україні вимагають від вітчизняних ВНЗ адаптації до процесів євроінтеграції, лібералізації і ринково-орієнтованих перетворень у сфері освіти. Основним їх завданням при цьому є максимальне використання нових можливостей розвитку і вдосконалення при одночасному уникненні ризиків і загроз, які супроводжують зазначені процеси. Виконання цього завдання є неможливим без активної участі держави, що вимагає формування виваженої державної політики у сфері управління освітою, визначення характеру державної участі в процесах управління і регулювання освітнього процесу та найбільш ефективних механізмів державного регулювання ринку освітніх послуг» [10, с.98].

Література

1. Островецький В.І. Економічні інструменти адаптації діяльності вищих навчальних закладів до ринкових умов господарювання [Текст] / В.І. Островецький // Економіка освіти. – 2014. – №3. – С.10-17.
2. Грищенко І.М. Професійна освіта в системі економічних досліджень [Текст]: монографія / І. М. Грищенко. – К.: Грамота, 2014. – 384 с.
3. Журавський В.С. Державна освітня політика: сутність поняття, системність, історико-політичні аспекти [Електронний ресурс] / В. С. Журавський // Журнал Віче. – К., 2011. – Вип. 20. – Режим доступу : <http://www.viche.info/journal/2757/>.
4. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати [Текст] / В. Г. Кремень. – К.: Грамота, 2005. – 448 с.
5. Ніколаєнко С.М. Освіта в інноваційному поступі суспільства [Текст] / С.М. Ніколаєнко – К.: Знання, 2006. – 207 с.
6. Згуровський М.З. Болонський процес: головні принципи та шляхи структурного реформування вищої освіти України [Текст] / М.З. Згуровський. – К.: НТУУ “КПІ”, 2006. – 544 с.
7. Другов О. Проблеми та напрями модернізації вищої освіти в Україні [Текст] / О. Другов. – К.: Вісник КНТЕУ, 2010. – Вип.5. – С.127-135.
8. Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 року (проект розроблено під керівництвом Міністерства освіти і науки України) [Електронний ресурс]. – Київ, 2014. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/ua/messages/39804-mon-proponue-na-gromadske-obgovorennya-proekt-strategiyi-reformuvannya-vischoyi-osviti-v-ukrayini-do-2020-roku>.
9. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII (редакція станом на 20.06.2016) [Текст] / Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2014. - № 37-38. - ст. 2004.
10. Цимбаленко Н. В. Вплив євроінтеграційних процесів на розвиток вищої освіти в Україні [Текст] / Н.В. Цимбаленко // Вісник КНУТД – 2015. – № 4(89). – С. 95-99.